

MIKKO KARJALAINEN & TONI MONONEN

**MANNER-
HEIMIN
SOTA-
TAITO**

Helsingissä Kustannusosakeyhtiö Otava

© Mikko Karjalainen, Toni Mononen ja Kustannusosakeyhtiö Otava 2022

Toimitus: Ulla Paavilainen

Kuvalähteet kuvatekstien yhteydessä.

ISBN: 978-951-1-44098-7

OTAVA
KIRJAPAINO
Keuruu 2022

SISÄLLYS

LUKIJALLE	7
I TAUSTAA	11
Mannerheim ja sotataito tutkimuskohteina	11
Sotataidon yleinen kehitys 1880–1940-luvuilla	17
Venäläinen sotataito Venäjän-Japanin sodassa ja ennen ensimmäistä maailmansotaa	21
Sotataidon kehitys ensimmäisestä toiseen maailmansotaan	30
Sotataito Suomessa vapaussodasta jatkosotaan	32
II NUOREN MANNERHEIMIN KEHITYSVUODET	41
Haminan kadettikoulussa 1882–1886	41
Nikolain ratsuväkiopistosta rykmenttipalvelukseen	45
Junkkari-Mannerheim (1887–1889)	45
Opistosta sotataidollisia eväitä	56
Kornetti Mannerheim 15. Aleksanterin rakuunarykmenttiin	58
Kaartin upseerina Pietarissa 1891–1904	63
Rykmentin kuormaston johtajana ja hovitaliosastossa	64
Hänen majesteettinsa henkieskadroonassa	66
Opettajana Ratsuväkiupseerikoulussa	68
Haku Yleisesikunta-akatemiaan	70
Yleisesikunta-akatemia jää käymättä	74
Chevalierkaartista riittävät perusteet toimintaan taistelukentällä	80
III URALLA ETEENPÄIN – KOKEMUS SODANKÄYNNISTÄ LAAJENTUU	83
Kokemuksia Venäjän-Japanin sodasta ja tiedustelumatkasta Kiinaan	83
Venäjän-Japanin sota	83
Ratsuväen heikkoudet paljastuvat	89
Tiedustelumatka Aasiaan	91
Oppia suurvallan sotilastiedustelusta	98
Osaaminen karttuu komentajatehtävissä	100
Jälleen Puolaan – 13. Vladimirin ulaanirykmentin komentajana 1909–1911	100

Takaisin kaartiin – Keisarillisen henkivartiokaartin Ulaanirykmentin komentajana 1911–1913	108
Prikaatin komentajaksi sodan uhatessa	111
Puolan komentajavuosien tilinpäätös	114
I Maailmansodan rintamakomentaja – sotataidon huipulla	116
Prikaatin komentajasta armeijakunnan komentajaksi 1914–1917	119
Ratsuväki hyökkäyksessä ja puolustuksessa	132
Komentaja vastaa yhteis- ja aselajitoiminnasta	138
IV VAPAUSSODASTA TALVISOTAAN	143
Vapaussodan ylipäällikkönä – kokemuksella voittoon	143
Aloitteen tempaaminen	144
Tampereen ja Viipurin valtauksset	148
Vapaussodan summa	155
Valtionhoitajuudesta sotataidon sivuraiteelle	157
Yksityishenkilönä – matkustelua, metsästystä ja järjestötyötä	160
Takaisin sotataidon pariin 1930-luvulla	165
Maastontiedusteluun Kannakselle	167
Ajantasaista sotataitoa etsimässä	170
Vuosi 1939 – osaamista tarvitaan	178
V TOISEN MAAILMANSODAN VUODET – YLIPÄÄLLIKÖN OSAAMINEN KOETUKSELLA	185
Talvisota – Mannerheimin kohtalonhetki	185
On vain yksi ylipäällikkö	186
Talvisodan taitoa	191
Taito sodan lopettamiseksi	196
Jatkosota – nykyajan sota on koneiden sota	197
Varaudutaan uuteen sotaan	198
Sotamarsalkka hyökkää – strategi ja taktikko	203
Kulutussodan taitoa asemasodassa	212
Syksystä 1943 eteenpäin – taito suurhyökkäyksen torjumiseksi	220
Kesä 1944 – Mannerheimin viimeinen testi	226
Jälleen on päästävä rauhaan	231
VI MANNERHEIMIN SOTATAITO	235
VIITTEET	249
LÄHTEET	271
HENKILÖHAKEMISTO	280

LUKIJALLE

Olemme kuulleet ja lukeneet Carl Gustaf Emil Mannerheimista (1867–1951) enemmän kuin kenestäkään muusta historiallisesta henkilöstä. Tämän kokemuksen jakaa kanssamme varmasti moni suomalainen. Monesta kanssaihmisestä eroamme siinä, että olemme myös tutkineet Mannerheimin toimintaa paljon. Tässä kirjassa tutkimuksemme Mannerheimista yhdistyy luoden yhden uuden tutkimuslenkin vapaaherra, Suomen marsalkka Mannerheimista.

Mannerheimin toiminta itsenäisen Suomen ajalta tunnetaan perinpohjaisesti. Myös keisarillisen Venäjän upseerina Venäjällä 1880-luvulta I maailmansotaan toimineen Mannerheimin vaiheet tunnetaan sangen hyvin. Mutta Mannerheim oli ennen kaikkea sotilas ja upseeri. Onkin yllättävää, ettei Mannerheimin sotataidollisesta osaamisesta ole aiemmin kirjoitettu kokonaistutkimusta.

Tämän kirjan syntyprosessi on ollut hyvin suoraviivainen. Karjalainen tiedusteli Monoselta, laaditaanko laaja yhteisartikkeli Mannerheimin sotataidosta. Muutamaa kuukautta myöhemmin valmiina oli viitisenkymmentä sivua raakatekstiä, joten tutkimuksellinen Pandoran lipas oli avattu. Kahden vuoden työn jälkeen lipas on vihdoinkin suljettu, sillä kansien välissä on nyt ensimmäinen Mannerheimin sotataitoa käsittelevä tutkimus.

Mononen on vastannut Mannerheimin varhaisimpien vuosien ruudinkäryisen ja hevosenhajuisen sotataidon tarkastelusta keisarillisen Venäjän armeijassa. Karjalainen on puolestaan keskittynyt Mannerheimin sotataitoon vapaussodasta toisen maailmansodan päättämiseen. Koko teksti on käyty yhteistyönä läpi, joten vastaamme väitteistämme yhteisvastuullisesti.

Mannerheimin sotilasura oli yli kuuden vuosikymmenen mittainen. Sodankäynti oli 1880-luvun Venäjällä ratsuväen upseerin uraansa aloittelevan nuoren Mannerheimin silmin hyvin toisenlaista

verrattuna siihen, kun hän Suomen armeijan ylipäällikkönä kesällä 1944 johti joukkoja Neuvostoliiton suurhyökkäyksen jyrätessä Karjalan kannaksella. Matka taituriviillon opettelusta ja taitoesteratsastuksesta 1880-luvulta Nikolain ratsuväkiopistosta kymmenien patteristojen tulen keskittämiseen Tali-Ihantalassa kesällä 1944 oli pitkä ja mutkikas.

Tutkittavan ajanjakson pituus ja ennen kaikkea Mannerheimin tehtävien muuttuminen vuosikymmenten aikana taktiselta tasolta sotilasstrategiselle tasolle aiheuttaa oman haasteensa myös tutkimuksen sisältöön. Venäjän armeijassa vuoteen 1917 asti palvelleen Mannerheimin sotataidollista kehitystä käsitellään hyvinkin tarkka-
piirteisesti. Samalla oikaistaan aiemmassa tutkimuksessa olleita epätarkkuuksia. Nuoren ratsuväen upseerin kehitys I maailmansodan armeijakunnan komentajaksi on kasvutarina, jossa taktisen tason taitajasta kasvaa vaativampien tehtävien ja yhä isompien joukkojen komentaja. Vuoden 1918 alusta eteenpäin Mannerheimin tehtävät kohdistuvat armeijan johtamiseen eli yhä enemmän sotilasstrategiselle tasolle.

Kirjan sivuilta käy ilmi, että Mannerheimin uralla kaikki ei aina mennyt ”putkeen”. Mannerheimin sotilasuralle mahtui myös suvantovaiheita ja epäonnistumisia, jotka tuodaan yhtälaila esiin rehellisen ja perustellun kokonaiskuvan esittämiseksi. Lukijalla ei siis ole edessään tutkimuskohdetta kriitikittömästi tarkasteleva sankaritarina, vaan historiantutkimuksen työkaluin tehty kokonaisesitys Mannerheimin sotataidosta.

Ajatusten jalostamiseen kirjaksi tarvitaan kirjoittajien lisäksi paljon muutakin. Kiitokset Sotatieteiden tutkimussäätiölle ja Otavan Kirjasäätiölle tuesta tutkimustyön edistämiseksi. Niin ikään kiitokset kuuluvat tutkijakollegoille ja kieliasiantuntijoille, joiden kanssa teemasta on työn käynnissä ollessa vaihdettu ajatuksia, sekä eri arkistojen, kirjastojen ja museoiden henkilökunnille, jotka ovat avustaneet meitä tutkimusaineistojen etsimisessä. Kiitokset myös kirjan kustantajalle, kustannustoimittajalle ja kaikille kirjantekoon osallistuneille.

Kirjaa tehdessämme olemme tiedostaneet, että kumuloituvan historiatiedon perinteiden mukaisesti tämä teos ei tule olemaan viimeinen, ehdoton sana Mannerheimin sotataidosta. Sen sijaan toivomme kirjan herättävän perusteltua keskustelua. Helmikuussa 2022 alkanut Venäjän oikeudeton hyökkäys Ukrainaan on johtanut siihen, että venäläiset arkistoaineistot tai muut lähteet, joita tässä tutkimuksessa on käytetty, eivät ainakaan lähitulevaisuudessa ole länsimaisten tutkijoiden käytettävissä Mannerheimin sotataidollisen osaamisen läpivalaisemiseksi. Siltä osin keskustelun jatkaminen on valitettavan vaikeaa.

Ministeri J. K. Paasikivi esitti omat perustelunsa väittäessään talvisodan jälkeen, että Mannerheim ei ole nero. Kirjan sivuilta on luettavissa perustelumme väitteille, joita Mannerheimin sotataidollisesta osaamisesta esitämme. Tutkimuskeskustelu jatkokoon!

Helteiden keskellä

15. heinäkuuta 2022

Mikko Karjalainen & Toni Mononen

Sotamarsalkka seurueineen tarkkailee lokakuussa 1941 Pietarin
paloja Syvärillä Lotinanpellossa. SA-KUVA.

I

TAUSTAA

MANNERHEIM JA SOTATAITO TUTKIMUSKOHTEINA

Carl Gustaf Emil Mannerheimin sotilasura Venäjän armeijassa oli noin 35 vuoden (1882–1917) mittainen. Itsenäisen Suomen armeijaa hän johti ylipäällikkönä vuonna 1918 ja vuosina 1939–1944. Vuosina 1931–1939 hän toimi Puolustusneuvoston puheenjohtajana. Sotataidon kehittymisen ja Mannerheimin sotataidollisen osaamisen arvioinnin näkökulmista ajanjaksoon 1880-luvulta 1940-luvulle sisältyi runsaasti erilaisia muutoksia ja tapahtumia. Kuten aina, taktiikka ja sotatekniikka kehittivät rinnakkain.

Pelkästään palvelukseen Venäjän armeijassa mahtui sekä rauhan että sodan vuosia, jolloin Mannerheimilla oli kymmenkunta erilaista tehtävää. Monissa Mannerheim-aiheisissa teoksissa pääosa Venäjän vuosista käsittelee hänen asemaansa esimerkiksi keisarin¹ hovin läheisyydessä, elämää maaseuturykmentissä Puolassa tai tiedustelumatkalla Aasiassa. Näkökulma on useimmiten yksilön kokemuksiin keskittyvä. Mannerheim perusteli muistelmiensa kirjoittamista aikanaan muun muassa sillä, että Venäjän vuodet olivat ”maanmiehilleni, etenkin nuorempaan polveen kuuluville vähän tunnetut, ja että heille olisi arvokasta saada tutustua niihin vieraalla maaperällä kertyneihin elämyksiin ja kokemuksiin, jotka olivat valmistaneet minua isänmaan palveluksessa suorittamaani tehtävään”².

Mannerheimin elämäntarinan päätapahtumat ovat nykyään tunnetut, mutta yllä oleva luonnehdinta on varsin osuva kuvaamaan Mannerheimin sotataidollisen osaamisen kehittymistä arvioivan tutkimuksen tilaa. Tämän tutkimuksen luvuissa II ja III syvennyttään aiemmin vähemmälle huomiolle jääneeseen Mannerheimin sotataidollisen osaamisen kehittymiseen Venäjän vuosien aikana.

Arvioinnissa noudatetaan muutamaa erilaista lähestymistapaa. Ensinnäkin, Mannerheimin kadettikouluvuosilta Haminasta on saatavissa aineistoa, jonka perusteella voidaan arvioida, mitä hänelle opetettiin ja mitä ei. Ensiaskeleensa Kaartin ratsuväen upseerin uralla Mannerheim otti arvostetussa Nikolain ratsuväkiopistossa, jonka opetukseen pystymme myös syventymään. Riippumatta oppilaitosten yhteiskunnallisesta arvostuksesta pystymme arvioimaan aikakauden laajempaa sotataidollista kehitystä vasten, millaisin opein Mannerheim sotilasuralleen lähti. Samalla tavoin voimme arvioida, millaista osaamista Mannerheimille karttui rauhan ajan joukko-osastopalveluksessa niin nuorena upseerina kuin komentajana Venäjällä 1800- ja 1900-luvun taitteessa. Rykmentti oli armeijan perusyksikkö, ja rykmentin komentajuus yksi arvostetuimmista tehtävistä upseerin uralla. 1800-luvun yhteiskunnallisen tilanteen vuoksi rykmentin arjessa näkyi sotilaallisen toiminnan rinnalla huomattavan paljon niin sanottuun rykmenttitalouteen liittyviä ilmiöitä.

Mannerheimin Venäjän vuosille sattui kaksi sotaa – Venäjän–Japanin sota ja ensimmäinen maailmansota – joilla oli merkittävä vaikutus venäläisen sotataidon kehittymiselle. Ensimmäisen aikana Mannerheim oli tuore everstiluutnantti ja komensi suurimmillaan noin parin komppanian vahvuista ratsuväkiosastoa. Ensimmäisen maailmansodan loppupuolella hänet ylennettiin kenraaliluutnantiksi ja hän ehti hetken komentaa noin 15 000 miehen vahvuista ratsuväkiarmeijakuntaa ennen paluutaan Suomeen. Hän palveli koko uransa ratsuväessä, vaikka ensimmäisen maailmansodan aikana hänen komentamiensa yhtymien kokoonpanoihin kuuluikin eri aselajien joukkoja. Mannerheimin sotavuosien perusteella pystymme arvioimaan, miten hänen komentamansa joukon toiminta taisteluissa

heijastelee hänen sotataidollista osaamistaan suhteessa aikakauden sotataidon piirteisiin. Väällisesti pystymme esittämään arvioita myös siitä, millaista osaamista hänelle karttui eri vaiheissa ylempien johtamistasojen toiminnasta, jonka kanssa hän epäilemättä oli tiiviisti tekemisissä.

Siirtyessään Suomeen vuoden 1917 lopussa Mannerheim oli 50-vuotias, rutinoitunut ammattisotilas. Hänellä oli kokemusta laajojen sotajoukkojen johtamisesta sodan olosuhteissa. Tämän tutkimuksen luvuissa IV ja V keskitytään Mannerheimin sotataitoon itenäisessä Suomessa vuosina 1918–1944.

Vapaussodassa – kolmannessa sodassaan – vuonna 1918 Mannerheim johti ylipäällikkönä valkoista armeijaa, joka kokoonpantiin käytännössä tyhjästä vuoden 1918 alkukuukausina. Aiempien sota- ja palveluskokemustensa kokemuksen perusteella Mannerheim synnytti johtamansa armeijan johtorakenteen sekä aseisti ja koulutti joukot taistelukelpoiseksi. Vapaussotaa on tutkittu Suomessa paljon, ja Mannerheimin toiminta valkoisen armeijan ylipäällikkönä tunnetaan. Tässä tutkimuksessa pohditaan Mannerheimin sotataitoa ennen kaikkea sodan ensimmäisten operaatioiden, johtoesikunnan luomisen, joukkojen kouluttamisen ja aseistamisen sekä sodan ratkaisemisen operaatioiden muodostaman kokonaisuuden perusteella.

Vapaussodan jälkeisen lyhyen valtionhoitajakauden jälkeen Mannerheim oli yksityishenkilö koko 1920-luvun ajan. Vuonna 1927 hän täytti jo 60 vuotta, joten lienee selvää, että Mannerheimilla ei enää tuossa vaiheessa ollut selvää tulevaisuudennäkymää upseerinuran jatkon suhteen. Toisin kävi, sillä 1930-luvun alussa Mannerheimista tuli Puolustusneuvoston puheenjohtaja. Tämän tehtävän myötä hän palasi maanpuolustuksen parrasvaloihin ja samalla nousi esiin myös tarve sotataidollisen näkemyksen päivittämiselle. Tässä tutkimuksessa käy ilmi, miten monipuolisesti Mannerheim keräsi tietoa tuon ajan nykyaikaisesta sodankäynnistä ennen kaikkea sotatekniikan näkökulmasta 1930-luvulla.

Talvisota syttyi marraskuun lopulla 1939. 72-vuotias sotamarsalkka kävi neljänteen sotaansa. Sota päättyi maaliskuussa 1940 katkeraan

rauhaan, joka jäi vain 15 kuukauden mittaiseksi. Kesällä 1941 Mannerheim aloitti viidennen sotansa, kun talvisodassa menetettyjä alueita ryhdyttiin valtaamaan takaisin. Jatkosodan päättyessä syksyllä 1944 77-vuotias ylipäällikkö oli ottanut harteilleen myös tasavallan presidentin tehtävän. Näistä sotavuosista on kirjoitettu erittäin paljon, ja Mannerheimin toiminta tunnetaan erittäin hyvin. Tässä tutkimuksessa Mannerheimin toimintaa talvi- ja jatkosodan ajalta pyritäänkin jäsentämään nimenomaan hänen omien sotataidollisten ratkaisujensa kautta tapahtumahistorian painolasti sivuuttaen. Lapin sodan aikana Mannerheimin päähuomio oli tasavallan presidentin tehtävissä, joten sitä ei käy läpi erikseen.

Mannerheim-tutkimusta on olemassa jo entuudestaan runsaasti. Suomalainen Mannerheim-tutkimus muodostaa luonnollisesti peruslähdeaineiston myös tässä tutkimuksessa. Sen lisäksi Mannerheim on ollut sotahistoriantutkimuksen kiinnostuksen kohteena myös Venäjällä näihin päiviin asti.

Mannerheimia käsittelevän historiantutkimuksen perusaineistona voidaan pitää hänen kaksiosaista muistelmateostaan, joka ilmestyi hänen kuolemansa jälkeen vuosina 1951–1952. Mannerheimin muistelmat ovat noin tuhatsivuiset, joista Venäjän vuosia käsitellään noin 240 sivun verran. Koska tämä osa jakautuu noin satasivuiseen Aasian matkaa koskevaan ja toiseen noin satasivuiseen ensimmäistä maailmansotaa koskevaan osaan, loput noin 30 vuotta Venäjän vuosien palveluksesta käsitellään muutamassa kymmenessä sivussa.

Kuva Mannerheimin sotataidollisen osaamisen kehittymisestä on rakennettava aiemman tutkimuksen avulla, mitä täydennetään muutamissa kohdin hänen omilla muistelmatiedoillaan. Mannerheimin muistelmat ovat hyvin tyypillinen sotahistoriantutkimuksen muistelmälähde. Ne on kirjoitettu kauan varsinaisten tapahtumien jälkeen, ja varsinkin Venäjän vuosista muistelija itsekin toteaa, että ”uralta keisarillisessa armeijassa minulla oli tallessa vain katkelmallisia muistiinpanoja” lukuun ottamatta Aasian matkaa. Lisäksi jäljempänä kerrotulla tavalla muistelmiin ei ole päätyntä tapahtumia, jotka ovat

kenties tuntuneet kirjoitushetkellä Mannerheimistä epämiellyttäviltä eivätkä siksi mainitsemisen arvoisilta.

Tämän teoksen lähdeaineistossa on hyödynnetty laajasti Venäjällä tehtyä tutkimusta, josta vain osa on käännetty suomeksi. Leonid Vlasov kirjoitti Mannerheimin Venäjän vuodet kattavan neliosaisen kirjasarjan 1990- ja 2000-luvulla. Aleksei Škvarov laati 2007 Mannerheim-aiheisen väitöskirjan, joka perustui osittain paria vuotta aiemmin julkaistuun teokseen, jossa käsiteltiin laajasti Mannerheimin Venäjän vuosien joukko-osastojen historiallisia juuria. Näiden läpileikkaavien teosten lisäksi rajatumpia Mannerheim-tutkimuksia edustaa esimerkiksi Eleonora Joffen teos, joka syventyy Mannerheimin kirjeenvaihtoon venäläisten emigranttitystäviensä kanssa. Tietävästi tuorein venäjänkielinen Mannerheim-teos on Aleksandr Karskin vuonna 2018 julkaisema tutkimus, joka tarkastelee Venäjän-Japanin sotaa ja Aasian tiedustelumatkaa.³

Mannerheimin Venäjän vuosiin on mahdollista päästä kiinni myös eri yleistutkimusten kautta. Hänet mainitaan nimeltä sekä Nikolain ratsuväkiopistoa että ensimmäisen maailmansodan lounaisen rintaman ratsuväkeä käsittelevissä Venäjällä laadituissa väitöskirjoissa.⁴ Tällaisten tutkimusten suuri hyöty on siinä, että Mannerheimin toiminta asettuu oman aikansa kontekstiin erotuksena sellaisesta Mannerheim-kirjallisuudesta, jossa hänen elämänsä tapahtumat on välillä saatu näyttämään poikkeuksellisilta tai muuten erityislaatuksilta. Samasta syystä tutkimuksessa on hyödynnetty myös länsimaista, viime vuosikymmeninä julkaistua keisarillisen Venäjän armeijaa käsittelevää tutkimusta. Näissä Mannerheimia ei mainita nimeltä, mutta esimerkiksi venäläisen rykmenttielämän arjen voi suurella varmuudella arvioida koskettaneen myös Mannerheimia.

Tätä aiemman tutkimuksen kokonaisuutta on hyödynnetty siksi, että niissä tutkijat ovat pystyneet käyttämään venäläisiä arkistolähteitä, jotka eivät ole tällä hetkellä länsimaisten tutkijoiden käytettävissä. Mannerheimin Venäjän vuosia käsitteleviä asiakirjoja, esimerkiksi ensimmäisen maailmansodan käskyasiakirjoja, on kuitenkin

myös Kansallisarkiston Mannerheim-kokoelmissa, ja kyseistä aineistoa on hyödynnetty tässä tutkimuksessa.

Katsomme, että tällaisen aineistokokonaisuuden kautta on mahdollista luoda sellainen kokonaiskuva Mannerheimin sotataidosta Venäjän armeijan palveluksessa, jollaista ei ole aiemmin esitetty. Mikäli joskus tulevaisuudessa venäläiset arkistot avautuvat länsimaisten tutkijoiden saataville, voi tarjoutua mahdollisuus nyt esitetävän tulkinnan tarkentamiselle.

Suomalaisesta Mannerheim-tutkimuksesta Kari Selén kirjoitti jo 1990-luvulla, että ei ole enää olemassa virallista Mannerheim-kuvaa, vaan kukin on saanut muodostaa oman Mannerheim-kuvansa itse. Mannerheim-kirjallisuuden kirjo oli jo tuolloin hyvin moniääninen. Ruokakulttuuri, Marskin ryyppy, hevosten rooli, Mannerheimin puheet ja monet muut Mannerheimiin liittyvät asiat on selvitetty.⁵ Nyt 2020-luvulla Mannerheimin toiminta Suomen itsenäisyyden ajalta on – jos mahdollista – vieläkin tunnetumpaa. Sangen kattava kuva olemassa olevasta Mannerheim-tutkimuksesta löytyy tämän tutkimuksen lähdeluettelosta.

Väitämme, että Mannerheimin sotataidollisen osaamisen suhteen on olemassa tutkimusaukko. Käytännössä sitä on eri tutkimuksissa käsitelty ennen kaikkea yleiseen sodankäynnin tapahtumahistoriaan liittyen. Ja tällöinkin sotataidolliseen osaamiseen liittyvät kysymykset ovat jääneet muun tapahtumahistorian jalkoihin tai Mannerheimin uraa ei ole tarkasteltu sotataidollisen osaamisen näkökulmasta läpileikkaavasti kuten tässä tutkimuksessa. Syy tähän on ehkä pohjimmiltaan se, että Mannerheimin omat ja sodan johtamisen yleiset ratkaisut on nähty synonyymeina, samojen silmälasien läpi. Toiseksi yksittäisen henkilön sotataidollisen osaamisen tutkiminen on erityisen haastavaa, sillä absoluuttisen oikeita vastauksia yksilön sotataidollisista ominaisuuksista ei ole löydettävissä.

Tämän kirjan sivuilta käy ilmi vähintäänkin se, että Mannerheimin sotataidollista osaamista ei voida paaluttaa yksiselitteiseen muottiin. Samalla tiedostamme valitettavan selvästi sen, että pystymme parhaimmillaankin esittämään Mannerheimin sotataidollisesta osaa-

misesta vain perusteltuja arvioita. Tämä reunaehto henkilöhistoriallisessa historiantutkimuksessa on vain hyväksyttävä.

SOTATAIDON YLEINEN KEHITYS 1880–1940-LUVUILLA

Venäjällä on ollut historiallisesti vahva kansallinen identiteetti ja pitkät sotilaalliset perinteet. Ne ovat luoneet perustan venäläisen sotataidon kehittämiseksi. Keisari Pietari I:stä (1672–1725) lähtien Generalissimus Aleksandr Suvorov ja muut sotateoreetikot ovat kehittäneet venäläistä sotataittoa, jonka omaperäisyyttä on toisinaan pyritty tuomaan jopa korostuneesti esiin. Totuus kuitenkin on, että 1800- ja 1900-luvuilla venäläiset sotataidon kehittäjät perehtyivät huolella myös esimerkiksi Carl von Clausewitzin ja Antoine-Henri Jominin kirjoituksiin, joista ammennettiin vaikutteita venäläiseen sotataitoon.⁶

1800-luvun puolivälin tienoilla venäläisessä sotataidon opetuksessa näkyivät voimakkaasti Napoleonin sotien kokemukset. Taktiikan yleispiirteitä olivat iskuvoiman keskittäminen ratkaisukohtaan, riittävien voimien kokoaminen marssein taistelukentälle, läpimurtoon pyrkiminen sekä saarrostus ja hyökkääminen vihollisen selustaan, taktisen reservin varaaminen, tykistötulen keskitetty käyttö sekä ratsuväen käyttäminen tiedusteluun, takaa-ajoon, saavutetun menestyksen tukemiseen ja sivustojen suojaamiseen. Ranskalaisen Jominin vaikutus oli konkreettinen, sillä keisari Nikolai I:n toimeksiannosta hän johti 1820-luvulla komiteaa, jonka työn seurauksena muun muassa perustettiin Venäjän yleisesikunta-akatemia.⁷ Vaikka mainituista piirteistä osa on varsin ajattomia, on niistä osa myös sidonnaisia strategisen tason lähestymistapaan sodankäyntiin aikakaudella, jolloin sodat saatettiin vielä ratkaista yhdessä ratkaisutaistelussa.

Erittäin keskeinen vaikutus venäläisen sotataidollisen ajattelun kehittymiseen 1800-luvun jälkimmäisellä puoliskolla oli yleisesikunta-akatemiassa professoreina ja johtajina palvelleilla kenraaleilla Genrih Leerillä ja Mihail Dragomirovilla⁸. Paljolti Napoleonin

ja Jominin oppeihin tukeutuen Leer esitti vuonna 1894 listan sotataidollisista periaatteista: äärimmäinen paine sodan alussa, toiminnan yhdenaikaisuus, taloudellisuus, voiman keskittäminen, pääiskun tavoitteen, suunnan ja toteutuksen oikea valinta sekä aloitteellisuus.⁹

Dragomirov lähestyi sotataidollisia kysymyksiä Leeriä käytännön-läheisemmin ja korosti esimerkiksi koulutuksen ja kasvatuksen merkitystä. Taistelun syvin olemus oli häneen mukaansa tahtojen kappailua, jota ilmensi selkeimmin taistelun huipentuminen pistimillä tapahtuvaan rynnäkköön. Sotataidon kehittymiseksi 1800-luvun lopulla kumpikaan näistä avaintehtävissä olleista henkilöistä ei kyennyt tulkitsemaan oikein jo tapahtunutta ja tulevaa ampuma-aseiden kehitystä sekä sen vaikutusta taisteluihin.¹⁰

Jo edellä lyhyesti esitetyt taktiikan periaatteet ja piirteet ovat sen verran kirjavat, että on syytä määritellä tarkemmin, millaisia asioita tarkastelemme arvioidessamme Mannerheimin sotataidollista osaamista. Yksi näkökulma sotataitoon on sodankäynnin tasojen jakaminen strategiseen, operatiiviseen ja taktiseen. Mannerheimin Venäjän vuosien aikana operaatiotaitoa ei ollut olemassa sellaisena kuin sen nykyään ymmärrämme. Asevoimien kasvaneiden miesmäärien ja laajentuneiden taistelulenttien myötä Venäjälläkin tunnistettiin tarve ja ryhdyttiin vuosisadan vaihteen tienoilla pohtimaan operaatiotaidollisia näkökulmia sotataitoon. Venäläiseen sotataitoon operaatiotaidon käsite tuli kuitenkin vasta 1920-luvulla. Tästä seuraa se, että Venäjän palvelusvuosiensa ajan Mannerheim palveli armeijan taktisen tason yksiköissä – rykmentissä, prikaatissa, divisioonassa ja armeijakunnassa.¹¹

Asevoimien vahvuuksien kasvettua 1800-luvun kuluessa taistelu taktisen tason joukkojen yhteenotona muutti merkitystään suhteessa aiempiin vuosisatoihin. Sodan lopputulosta ei enää määritelty yhdessä ratkaisutaistelussa, vaan yksi taistelu muuttui nimenomaan yksittäiseksi sotatapahtumaksi muiden joukossa.¹² Kuten todettua, Mannerheim harjoitteli ja soti taktisella tasolla, joten arviointimme tulisi kohdistua siihen, millaista oli hänen osaamisensa käydä taisteluita.

Eri aikoina on laadittu yleisiä taktisia periaatteita ja taistelun elementtejä esitteleviä listoja, mutta niistä moni on ollut jollain tavalla oman aikansa ilmentymiä – universaaleja sodankäynnin ohjeita ei ole vielä keksitty.¹³ On kuitenkin löydettävissä muutamia taistelun keskeisiä elementtejä, jotka ovat venäläisten itsensä mukaan olleet keskeisiä venäläisessä sotataidossa läpi aikojen ja olivat siten merkityksellisiä myös Mannerheimin palvelusvuosina. Venäläisessä sotataidollisessa käsitteistössä tällaisia säännönmukaisuuksia ovat:

- voimien taidokas ajallinen ja paikallinen keskittäminen taistelun voittamiseksi,
- oman tehtävän tarkoituksen ymmärtäminen osana laajempaa kamppailua,
- taistelutoimien koordinointi eri toimintaympäristöissä,
- tulen, iskun ja liikkeen taidokas yhdistäminen,
- taistelun luonteen, tehtävien ja tavoitteiden mukainen johtaminen.¹⁴

Edellä mainitut eivät kaikki sellaisenaan sovellu Mannerheimin yhteydessä tarkoituksenmukaiseen taktisen tason taistelun tarkasteleluun. Esimerkiksi taistelutoimien koordinoinnilla viitataan maajoukkojen ja merivoimien toiminnan yhteensovittamiseen. Voimien keskittämisen voidaan ajatella toteutuvan taktisella tasolla *tulen, iskun* ja *liikkeen* yhteensovittamisessa. Epäilemättä taisteluiden lopputulos on ollut aina jossain määrin riippuvainen komentajan kyvykkyydestä ja johtamistaidosta, minkä osaksi voidaan myös ajatella oman joukon roolin ymmärtäminen osana laajempaa sotatoimintaa. Toisaalta varsinkin 1800-luvun lopun armeijassa, jossa pienten alayksiköiden toiminnanvapaus oli hyvin vähäistä, voidaan ajatella, että komentajan johtamistaito ilmeni joukon toimintana taistelukentällä. Näin ollen Mannerheimien sotataidollisen osaamisen arvioimiseksi taktisella tasolla keskeisiksi sotataidon säännönmukaisuuksiksi jäävät *tuli, isku* ja *liike*.

Suomalaisille tutun tulen ja liikkeen jaottelun sijaan venäläiset ovat käyttäneet kolmijakoa *tuli, isku* ja *liike*. *Tulella* on tarkoitettu

perinteisesti tykistöä ja kaikkea muuta viholliseen kohdistettua vaikutusta kuin taistelevien joukkojen omin asein suorittamaa. Tulen tarkoitus on ollut valmistella iskua ja tukea liikettä. *Isku* puolestaan on tarkoittanut taistelevien joukkojen, kuten jalka- ja ratsuväen toimintaa. Varhaisemmassa vaiheessa se tarkoitti pistinrynnäkköä vihollisen aseisiin, mutta ampuma-aseiden yleistymisen myötä iskun käsite laajeni käsittämään myös jalkaväen omien aseiden tulenkäytön. *Liike* on merkinnyt johtamistasosta riippumatta joukkojen suuntaamista taisteluun, itse taistelua sekä sitä mahdollisesti seurannutta takaa-ajoa. Nämä kaikki ovat sekä puolustuksen että hyökkäyksen elementtejä, ja vain harvoin historiassa ne ovat olleet millään tavalla tasapainossa keskenään.¹⁵

1800-luvun lopulla ja 1900-luvun alussa ampuma-aseet kehittyivät suusta ladattavista, noin yhteen laukaukseen minuutissa kykenevistä kivääreistä takaa ladattaviin ja pidemmälle ampuviin kivääreihin, joilla pystyi ampumaan 10–12 laukausta minuutissa. Samalla tavalla noin laukaukseen minuutissa kyettyä suusta ladattavat pronssitykit korvautuivat takaa ladattavilla rihlatuilla tykeillä, joilla pystyi ampumaan 6–8 laukausta minuutissa.¹⁶

Varsinkin tykistön kehittyminen pakotti jalkaväen taktiikkaa kehittymään siihen suuntaan, että taisteluryhmitykseen oli ryhmityttävä tykistön kantaman ulkopuolella. Samoin lähestyttäessä iskua oli pyrittävä käyttämään maastoa. Taistelukenttä muuttui tyhjemmäksi, kun aiemmat pistinrynnäkköön tähdänneet kolonnat korvautuivat ampumaketjuilla. Ampumaketjujen taktinen tarkoitus oli sekä tulen että iskun toteuttaminen. Olennaisemmaksi muuttui myös reservien merkitys ampumaketjujen täydentäjänä selustasta.¹⁷

Taistelun kuvan muuttuessa myös ratsuväen merkitys väheni. Sen merkitys muuttui itsenäisestä iskuvoimasta tukevaksi aselajiksi. Sen tehtäväksi tuli tukea syvyyteen suuntautuvaa tiedustelua ja käynnissä olevaa taistelua niin ratsain kuin jalan. Jossain määrin Pohjois-Amerikan sisällissodasta johdettujen periaatteiden mukaisesti vuoden 1882 ratsuväkiuudistuksessa ajateltiin, että ratsuväkeä kehitettäisiin ratsain liikkuvan jalkaväen suuntaan. Joukko liikkuisi ratsain, mutta

taistelukosketuksessa se jalkautuisi ja taistelisi jalkaväen tapaan.¹⁸ Mannerheimin palvelusvuosien aikana tällainen toimintatapa ei ehtinyt vakiintua laajasti Venäjän armeijaan.

Sodankäynnin mittakaavassa rautateiden kehittyminen lyhensi liikekannallepanoon kuluva-aikaa ja tuki joukkojen nopeaa keskittämistä haluttuun suuntaan. Sotatoiminäyttämöiden syvyys kasvoi, mikä pakotti kehittämään myös selustan joukkojen ja huollon kykyä tukea taisteluita. 1800-luvun lopulla teknologinen kehitys toi johtamisen välineeksi lennättimen rinnalle puhelimet, joiden käyttö mahdollisti aiempaa välittömämmän joukkojen johtamisen.¹⁹

Edellä olevan perusteella läpi Venäjän vuosien ulottuva näkökulma Mannerheimin sotataidollisen osaamisen arviointiin on hänen kyvykkyytensä tulen, iskun ja liikkeen aikakaudelle ominaisten periaatteiden toteuttamisessa. Vaikka osaaminen viime kädessä mitattiin kahdessa sodassa, hänen uransa rauhan vuosien tarkastelu tuo arviointiin syvyyttä. Niistä vuosista voidaan myös löytää sellaisia näkökulmia hänen sotataidollisen osaamisensa arviointiin, jotka eivät välttämättä sodan olosuhteissa nousseet esiin. Sodassa komentaja joutuu tulemaan toimeen käytettävissään olevilla resursseilla, vaikka osaamista olisikin karttunut myös muunlaiseen toimintaan.

Venäläinen sotataito Venäjän-Japanin sodassa ja ennen ensimmäistä maailmansotaa

Vaikka vastakkaisiakin näkemyksiä ajoittain esitettiin, vallalla pysynyt käsitys sotataidosta ja sen perusteella annettu opetus johtivat siihen, että 1800-luvun lopulla ja vielä 1900-luvun alussakin olennaista venäläisessä sotataidossa oli ulkoinen näyttävyys. Kaavamaisen harjoittelun ja upseereiden heikon osaamistason seurauksena syntyi tehottomasti taisteleva joukko, joka ei esimerkiksi osannut käyttää maastoa hyväkseen.²⁰ Vaikka upseerit erosivat toisistaan yksilöinä, tämä alaluku kuvaa sitä sotataidollisen ajattelun ympäristöä, jossa Mannerheim kasvoi Venäjän-vuosinaan.

Muiden teollistuvien yhteiskuntien tavoin Venäjän asevoimien uudelleenvarustaminen oli Krimin sodasta (1853–1856) ensimmäisen maailmansodan alkuun jatkuvasti käynnissä. Ampuma-aseiden kehittämistä ja hankkimista kannattavat voimat asevoimien sisällä pyrkivät kamppailemaan vallalla olleita vanhakantaisia käsityksiä vastaan, jotka puhuivat edelleen esimerkiksi jalkaväen pistinrynnäkön ratkaisevasta merkityksestä taistelun lopputulokselle. Kivääreitä, konekivääreitä ja tykkeitä kyllä lopulta hankittiin, mutta osa kalustosta oli käyttöön otettaessa vanhentunutta teknologisen kehityksen nopeuden ja asevoimien päätöksenteon hitauden takia. Vanhaa kalustoa jouduttiin modernisoimaan tai hankkimaan sen tilalle kii-reellä uutta. Kehitys eteni samaan tapaan useissa muissakin maissa, mutta joka tapauksessa ymmärtämättömyys kehittyvän teknologian merkityksestä 1800-luvun jälkimmäisen puoliskon aikana johti siihen, ettei taktiikkaa osattu kehittää sen edellyttämällä tavalla. Seuraukset tulivat konkreettisesti esiin 1900-luvun alussa Venäjän-Japanin sodassa ja ensimmäisessä maailmansodassa.²¹

Venäjän-Japanin sota (1904–1905) syttyi siirtomaasotien loppuvaiheessa, kun Venäjän ja Japanin intressit eivät olleet yhteensovitet-tavissa Kaukoidässä. Taistelut käytiin pääasiassa Kiinaan kuuluneen, mutta Venäjän muutamaa vuotta aiemmin miehittämän Mantšurian alueella. Alueella oli myös Venäjän Kiinalta vuokraama Port Arthurin laivastotukikohta. Sota päättyi Venäjän tappioon pääasiassa siksi, että he eivät osanneet käydä sotaa ajanmukaisella tavalla suhteessa japanilaisiin, ja he suhtautuivat ylimielisesti vastustajaansa. Sota-taidollisesti Venäjän-Japanin sodassa voidaan erotella kolme pää-vaihetta:

- 1) Japanin yllättävä hyökkäys, jolla saarrettiin Venäjän Tyynenmeren laivasto Port Arthurin satamaan ja lyötiin Kaukoidässä olleet alivoimaiset venäläisjoukot.
- 2) Port Arthurin alueen piiritystaistelut, jossa japanilaiset hyökkäsivät kaupunkia ympäröineiden puolustusvyöhykkeiden läpi ja lopulta itse kaupunkiin.
- 3) Japanin ja Venäjän kenttäarmeijoiden kohtaamistaistelut

Liaoyangin–Mukdenin alueilla, joissa käytännössä kaksi ennennäkemättömän suurta sotajoukkoa kohtasivat toisensa pääasiassa valmistelemattomalla taistelukentällä.²² Näissä taisteluissa Mannerheimkin oli mukana.

Molempien osapuolten aseistus oli sodan alkaessa varsin uuden-aikaista. Venäläisellä jalkaväellä oli käytössään makasiinikiväärit ja jalkaväen joukkoihin oli sisällytetty vähäinen määrä konekiväärejä. Tykistöllä oli käytössään uusia nopeasti ladattavia tykkejä. Molemmat uudet asetyypit olivat keskeisessä roolissa läpi sodan. Esimerkiksi Port Arthurissa linnoituksen ulkopuolelle oli rakennettu useasta puolustuslinjasta koostuva puolustus. Linjat oli sijoitettu maastoon nähden taitavasti, ja useissa paikoissa maasto oli avointa asemien edessä jopa kilometrin verran, mikä mahdollisti konekivääreille hyvät ristitiliasemat. Hyökkäävien japanilaisten tulivalmistelut kestivät pisimmillään 12 tuntia, joita seuranneilla rynnäköillä kaupunki yritettiin vallata. Japanilaiset pyrkivät lyhentämään rynnäköintimatkaa avomaastossa esimerkiksi kaivamalla juoksuhautoja kohti venäläisten asemia. Linnoitus antautui lopulta japanilaisten tekemän läpimurron jälkeen vuoden 1904 lopussa.²³

Sodan kolmannen vaiheen alkupuolella lokakuussa 1904 Liaotungin niemimaan pohjoisosissa venäläisillä oli lähes kaksinkertainen miesylivoima. Venäläisen jalkaväen hyökkääminen oli kuitenkin vanhanaikaista, sillä he siirtyivät marssilta hyökkäysryhmytykseen kii-reettä ja jopa japanilaisten tähystyksen alla tarkistaen toisinaan rivien suoruuden ennen hyökkäyksen aloittamista. Hyökkäyksen alettua venäläisten rivistöt etenivät hitaasti, mikä tarjosi valmistautuneille japanilaisille mahdollisuuden aloittaa ampuminen noin 500 metrin etäisyydeltä.²⁴

Hyökkäysoperaation ensimmäisen vaiheen pysähdyttyä venäläiset pyrkivät vaikuttamaan Port Arthurin piirityksestä vapautuneen japanilaisten 3. Armeijan huoltoon. Tässä tarkoituksessa toteutettiin esimerkiksi noin 8 000 miehen vahvuisen ratsuväkiosaston Yingkoun rautatieasemalle suuntaama isku, johon myös Mannerheim osallistui. Noin 90 kilometrin syvyyteen toteutettu isku ei johtanut menes-

tykseen, koska venäläiset eivät kyenneet koordinoimaan iskujoukon toimintaa ja huoltamaan sitä riittävällä tavalla. Epäonnistunut isku osoitti erillisen ratsuväkiosaston syvyyteen suunnatun hyökkäyksen vaikeudet. Etenkään osaston mukana ollut huolto-osa ei kyennyt liikumaan samassa maastossa ja vauhdilla kuin varsinainen ratsuväki-joukko.²⁵

Tappiollisessa sodassa Japania vastaan venäläisten sotataidolliset puutteet olivat moninaisia ja keskinäisriippuvaisia. Yksi keskeinen syy monien epäonnistuneiden toimien taustalla oli Kauko-Idän sota-toimen johdon kykenemättömyys omaan tehtäväänsä. Keskeisimmät kenraalit omaksuivat passiivis-puolustusellisen tavan käydä sota, mikä oli samanaikaisesti ajastaan jäänyt suhteessa sotatekniseen kehitykseen. Edes tilanteissa, joissa venäläisarmeijat olivat lukumääräisesti vahvempia, sodan johto ei kyennyt käyttämään armeijoita koordinoitusti japanilaisjoukkojen lyömiseen. Sotaan komppanian päällikkönä ja esikuntatehtävissä osallistunut ja myöhemmin yhdeksi keskeiseksi sotataidolliseksi vaikuttajaksi noussut Aleksandr Svetšin on luonnehtinut Venäjän sodanjohdon lähteneen sotaan napoleoninaikaisella ymmärryksellä sodankäynnistä. Tilannetta vaikeuttivat entisestään muutamien ylimpien kenraalien väliset vaikeat henkilökohtaiset suhteet.²⁶

Käytännössä venäläisten merkittävimmät puutteet olivat sotatoimialueen tuntemuksessa, tiedustelun laiminlyönnissä, ylimielisyys suhteessa vastustajaan ja maantieteellisistäkin syistä johtunut kykenemättömyys keskittää oikea-aikaisesti riittävästi voimaa sotaanäytämölle. Venäläiset eivät olleet selvittäneet riittävästi japanilaisten samalla alueella kymmenen vuotta aiemmin käymän sodan tapahtumia. Vielä pari vuotta ennen sota Venäjän Tokiossa oleva sotilas asiamies oli ”arvioinut” kestävän vuosisatoja ennen kuin Japanin armeija saavuttaa eurooppalaisten armeijoiden tason. Taisteluissa venäläiset tulivat yllätetyiksi, vaikka japanilaiset toimivat monilla alueilla samoin kuin kymmenen vuotta aiemminkin. Venäläisillä oli huonot suhteet paikallisväestöön, ja esimerkiksi paikallisväestön kanssa samaa kieltä puhuneita henkilöitä oli vähän.²⁷

Japanilaiset puolestaan olivat perehtyneet huolella sekä tulevaan sotatoimialueeseen että venäläiseen sodankäyntiin, esimerkiksi vuosiin 1877–1878 ajoittuneessa Venäjän-Turkin sodassa. Venäjän puutteellisen valmistautumisen lisäksi japanilaisille oli selvää, että joukkojen siirtäminen maan Euroopan puoleisista osista kestäisi kauan Siperian radan silloisen vaatimattoman kapasiteetin vuoksi. Japanilaiset olivat ilmeisesti rakentaneet myös varsin tehokkaan tiedusteluverkoston ympäri Venäjää ja olivat siten selvillä tulevan vastustajansa toimista.²⁸

1800-luvun lopun sotataidollisen kehityksen pysähtyneisyys näkyi sodassa monin tavoin. Vaikka esimerkiksi ampuma-aseiden ja tykkien sotateknikka oli kehittynyt huomattavasti, joukkojen taistelutapa perustui edelleen pyrkimykseen edetä hyvässä järjestyksessä pistinrynnäkköön puolustajaa vastaan. Edes valveutuneimpien komentajien oivallukset eivät riittäneet muuttamaan tilannetta, koska joukot oli koulutettu ennen sotaa taistelutapaan, joka ei vastannut taistelukentän vaatimuksiin. Haaste oli huomattavasti merkittävämpi venäläisille, mutta myös japanilaiset olivat ongelmissa puolustajan konekiväärien kanssa esimerkiksi Port Arthurin valtausoperaatiossa.²⁹

Venäläiset eivät keksineet sodan kuluessa tehokasta käyttötappaa ratsuväkijoukoille. Niiden osallistuminen taisteluihin oli vähäistä eikä osallistumisella ollut huomattavaa vaikutusta niiden lopputulokseen. Ratsuväestä ei ollut tehokkaaseen yhteistoimintaan jalkaväen kanssa. Se ei myöskään suoriutunut sille annetuista tiedustelutehtävistä merkityksellisellä tavalla, sillä usein ratsuväkijoukko päätyi liikkumaan vihollisen sivustoilla ilman, että se kykeni tuottamaan höydyllisiä tietoja vihollisen joukoista.³⁰ Voidaankin sanoa, että vaikka ratsuväki kykeni toimimaan liikkuvana elementtinä taistelukentällä, sen liikettä ei pystytty yhdistämään esimerkiksi tykistön tai sen omaan tulenkäyttöön ja sitä kautta toteuttamaan taisteluille merkityksellisiä iskuja vihollisen joukkoja vastaan.

Yhteenvetona voidaan todeta, että vaikka Venäjän-Japanin sodassa oli joitakin samoja piirteitä kuin Venäjän-Turkin sodassa, se oli venä-

läisille ensimmäinen teollisen aikakauden sota. Laajaan käyttöön otettiin konekivääri, makasiinikivääri, kehittyneemmät tykit ja johtamisvälineiksi esimerkiksi radio ja lennätin. Sodan alussa, Venäjän-Turkin sodan tapaan, taistelukentällä olisi ollut tilaa laajemmille taisteluliikkeille, mutta loppupuolella maataistelut alkoivat saada myöhemmin ensimmäisessä maailmansodassa tutuiksi tulevia asemasodan piirteitä. Tosin japanilaiset pyrkivät myös sodan loppupuolella heille edullisessa tilanteessa käyttämään taistelukentän tilaa hyväkseen ja saarrostaamaan venäläisjoukkoja. Joka tapauksessa sota osoitti, että maataisteluissa sotatekniikan kehittyminen oli johtanut tilanteeseen, jossa massamaiset rynnäkököt eivät olleet millään tavalla edullinen tapa hyökätä.³¹

Venäjän-Japanin sodan ja ensimmäisen maailmansodan välillä sotataidollinen keskustelu oli hävityn sodan takia runsasta. Asiaa käsiteltiin eri näkökulmista ja sodankäynnin eri tasoilta arvioituna. Tappion syiden avointa käsittelyä vaikeutti se, että osa avaintehtävissä olleista kenraaleista palveli yhä vaikutusvaltaisissa tehtävissä sodan jälkeen. Silti esimerkiksi Aleksandr Svetšin kirjoitti vuonna 1910 sekä onnistumisia että epäonnistumisia tarkkakatseisesti käsittelevän seikkaperäisen analyysin siitä, miten Venäjä Itä-Aasiassa soti. Sotien välillä alkoivat muotoutua myös ajatukset taktiikan ja strategian välisestä sotataidon tasosta, eli operaatiotaidosta, vaikka se käytännössä syntyikin vasta ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Keskustelua käytiin niin ikään muun muassa tulen ja liikkeen välisestä suhteesta silloisen nykyaikaisen sotatekniikan avulla käytävässä taistelussa.³²

Laajasti ottaen Venäjän-Japanin sodan kokemukset eivät johtaneet merkittäviin muutoksiin tavassa taistella ensimmäiseen maailmansotaan tultaessa. Sodasta oli käytössä omien sotilaiden kokemusten lisäksi runsaasti myös ulkopuolisten sotilastarkkailijoiden raportteja. Ilmeisesti saatavilla olevan tiedon puute ei ollut ongelma vaan johtopäätösten tekeminen niiden perusteella. Euroopassa, siis muuallakin kuin Venäjällä, tunnistettiin asemasodankäynnin vaarat, mutta arvioitiin niiden olevan vältettävissä nopealla ja tehokkaalla hyökkäyksellä.³³

Mannerheimin edustaman ratsuväen kehittämiseksi sotataidolliseen keskusteluun toi vuonna 1908 oman näkemyksensä esimerkiksi juuri ratsuväen kenraaliksi ylennetty sotateoreetikko Fjodor Geršelman. Hänen mukaansa:

- 1) ratsuväkiyhtymät pitäisi pitää itsenäisinä ja erillisinä jalkaväkijoukoista,
- 2) ratsuväkirykmentit pitää rakentaa itsenäiseen ratsain ja jalan tapahtuvaan taisteluun kykeneviksi, mukaan lukien tykistön huolto ja konekiväärit,
- 3) ratsuväki on varustettava kaikilla mahdollisilla teknisillä välineillä, jotka mahdollistavat nopean tiedon välityksen, rautateiden ja lennätinlinjojen tuhoamisen sekä helpottavat kuormaston siirtoa jokien ylityksissä,
- 4) sodassa ratsuväkeä on käytettävä sen ominaisuuksien ja tilanteen edellyttämällä tavalla,
- 5) ratsuväen toiminnan on oltava energistä ja määrätietoista,
- 6) ratsuväen koulutus on uudistettava ajanmukaiselle tasolle ja toiminnasta on kitkettävä vääränlaiset rutiinit,
- 7) ratsuväen upseereiden koulutustasoa on parannettava ja
- 8) ratsuväkijoukkojen komentajiksi on huolellisesti valittava sellaiset henkilöt, jotka lahjakkuutensa, sotilaskoulutuksensa, palveluskokemuksensa, fyysisten ja luonteenpiirteidensä sekä energisyytensä ja sitkeytensä puolesta tehtäviin parhaiten sopivat.³⁴

Käytännössä sotataidollinen keskustelu konkretisoitui muun muassa vuonna 1912 julkaistuna päivitetynä kenttäohjesääntönä, jonka viivästymisen yksi syy olivat ristiriitaiset käsitykset siitä, mihin suuntaan armeijan toimintaa pitäisi kehittää. Julkaistu ohjesääntö jakautui johtamista, tiedustelua, majoittumista, taistelukentällä liikumista ja kaikkien aselajien taistelua käsitteleviin osiin. Aiemmin voimassa olleeseen vuoden 1904 kenttäohjesääntöön verrattuna päivitetty versio käsitteli perusteellisemmin ja ajanmukaisemmin esimerkiksi tiedustelua sekä tulen merkitystä hyökkäyksessä, jonka